

İlim Dünyasının Büyük Kaybı (*)

Tıknaz, ufak tefek ihtiyar profesörün kalın kaşları, gür saçları vardı.

Üzerinden ayırmadığı ışıltı cihazi ve karakteristik Alman - Macar şivesi ile konuştuğu İngilizce şahsiyetinin özel tarafları haline gelmişti. Görünüş ve haline bakınca askerlerle ve askeri zihniyetle en ufak bir ilişkisi olabileceği uzak bir ihtimal olarak bile insanın alkına gelmezdi. Halbuki uzun ömrü boyunca birçok milletlerin askeri otoriteleri ona yaklaşmağa çalışmışlar ve ağzından çıkan her kelimede bir keramet aramışlardı. Buna sebep Profesör (Theodore Von Karman) ın zekâsını bir devleti diğer bir devlete kolayca faik kılan hava ve uzayla ilgili problemleri çözmeğe vakfetmiş bir kimse olmasıydı.

1881 senesinde Budapeşte'de doğan Von Karman tanınmış bir Musevi felsefe profesörünün oğludur. Altı yaşında beş haneli sayıları ezberden çarptığını gören babası oğlunun zekânın kavrulmasından endişe ettiği için küçük yaşta matematikle uğraşmasına engel olmak istedi. Fakat, müdahalesi netice vermedi, zira çocuk kendini ilme kaptırmıştı.

Budapeşte Kraliyet Teknik Üniversitesinden mezun olduktan sonra asistan profesörlük yaptığı 1903 senesinde Orville Wright uçurtma gibi intipüften uçağıyla ilk defa olarak 35 m kadar bir uçuş başarmıştı. Bu olay birden Von Karman'ın ilgisini Aerodinamiğe doğru yöneltti. Sekiz sene içinde uçan cisimlerin peşlerinde hasıl olarak vorteksleri, izah etmek için yepyeni bir teori ortaya koydu.

1912 de Von Karman Aachen Üniversitesinin Havacılık Enstitüsü Müdürü oldu.

I. Dünya Savaşının her iki tarafında kullanılan uçakları yapan teknisyenler ilk teknik eğitimlerini bu enstitüde görmüşlerdir.

Avusturya - Macaristan ordusunun hava kuvvetlerinde teğmen ola-

rak I. Dünya Savaşına iştirak etti. Sonra enstitüsüne döndü ve bu müesseseyi aerodinamik ilminin dünyada erişilmez bir merkezi haline getirdi. Fakat Almanya'da karışıklıklar başladı. Von Karman'ın herkesten önce durumu sezdiği anlaşılıyor. Ekonomik krizin iktidarı nazilerin ele almasına yol açtığı 1930 senesinde (Aachen) i terkederek Kaliforniya Teknoloji Enstitüsünün Guggenheim Havacılık Laboratuvarı Müdürü oldu.

Buluş deryası :

Bir milletin bir muhacire bu derece itibar göstermesi nadiren vakidir. Von Karman ve laboratuvarı buluşlarla doldu taşı: hava tüneli, helikopter, pervaneler, kanat şekilleri.. Havacılık alanında etüd etmediği veya mükemmelleştirmedeği konu kalmadı. II. Dünya Savaşında Birleşik Amerika'nın ilk tatbiki roketlerini imal etti. Kaliforniya Tek-

noloji Enstitüsünün büyük Jet Propulsion Laboratuvarları varlığını ona borçludur. Harpten sonra insanı şaşkına çeviren süpersonik uçuş problemlerine döndü. O sıralarda yaşı bir çok bilginlerin yeni fikirler ortaya attığı çağı çoktan aşmıştı. Fakat Von Karman daima birinci plânı işgal eden bir önder olarak kaldı. Birleşik Amerika havacılarını saatte (3000) km lik uçuş hızı mertebesinde düşünmeğe zorlamakla kalmadı onlara bu gayeye ulaşmak için işe nereden başlamak lâzım geldiğini de öğretti. Uzayla ilgilenildiği müddetçe rüyada bile hatırdan geçmeyen yeni teoriler ortaya çıkıyordu.

İlmî başarılarının sonsuz değışikliği içinde kaybolmuş tam dalgın bir profesör tipi olan Von Karman dolaştığı her yerde peşinden şapkadan, paltodan, gizli dokümanlardan bir iz bırakıp geçerci.

Bir sefer Amerika'da bir dinle-

Başkan Kennedy tarafından Th. Von Karman'a ilk Millî İlim Madal-yası tevcih edildi.

(*) (Time) dergisinin 17 Mayıs 1963 sayısından çevrilmiştir.

yici kütlesine fütür etmeden yirmi dakika Almanca hitap etmişti. Sokakta bir kaldırımdan karşı kaldırıma geçmesi başlıbaşına bir olay olurdu: Sağına soluna bakmadan yolda yürür, acı fren seslerinden trafiğin durduğunu hissederek ilerlerdi.

Tamponları lûngur lûngur salan kendi arabasını da aynı derece dikkatsizce kullanırdı. Buna rağmen sağ kalmayı becerebildiğine hayret etmemek elden gelmezdi.

Son derece mütecessis bir insandı. Bir çocuk gibi her şeyi karıştırdı.

Bir dostu ve meslekdaşı ondan bahsederken : «Bizim eve geldiği zamanlar her konuda bütün kitaplarını alır okur, sonra özel mektuplarını alır bakar, evirir çevirir sonra dikkatle onları da okurdu» diyor.

Tıpkı aşık olmak gibi :

Eksantrikliği kadar ince esprisi ile de tanınmıştı.

Bir defasında güzel ve genç bir kız pilota kuyruğun spin ederek (dönerek) uçağın düşmesini şöyle izah edivermişti : «Tıpkı bir aşk gibi başlar nasıl (spin) e girdiğimizin farkında olmazsınız ve bir kere girdikten sonra da sıyrılmak çok güçtür.»

Pek hoşuna giden bir şaka da bir Macarın tarifi idi: «Macar öyle bir insandır ki otellerin önündeki döner kapıya sizin arkamızdan gelir kapıdan sizden önce çıkar.» Kendisine neden birçok büyük bilginlerin Macar olduğu sorulunca: «Menşe itibarıyla biz Macarlar hepimiz Merih'ten göçettik. Birleşik Amerika'ya sızmayı kararlaştırdık ve insan olarak yaşamağa intibak edebilmek için Macaristan'a gönderildik. Bununla beraber, Macaristan denen memleketin yerlileri de az acaip değildir.»

Güzel kadınlara, slivovitz ve kuvvetli sigarlara düşkün olan Von Karman, hiç evlenmemişti.

1951'de ölen kızkardeşi Jozefin evinin işlerine bakardı. Yakınları bu ölümün onu sarsacağını sandılar fakat hiç azalmamış bir iştiaqla işine sarıldığını gördüler.

Kendisine 24 şeref payesi tevcih edilmiş, 10 nişan ve 32 mükâfatla taltif edilmişti. 33 ilim cemiyetine

üye bulunuyordu.

Geçen ay içinde (Aachen) i ziyareti sırasında bir kalp krizinden hayata gözlerini yumdu. Yaşı 81 idi. Kaizer Almanyasında (Aachen) şehri Von Karman'ın kendinden bir parça

bıraktığı bir şehridir.

Çocukluğundan beri uçuculuk hevesi içinde çırpınmıştı. Bir iplik gibi hayatının her anını birbirine ilmikliyerek fikirlerinden yapılmış parlak bir kumaş örerek yaşadı.

ARZ TARİHİ (2)

(Baştarafı 22. sayfada)

ile beraber çalışan Sir James Jeans, gezegenlerin güneş içindeki patlayıcı kuvvetlerin bir yardımı olmaksızın sadece yaklaşan yıldızın çekim kuvvetiyle güneş yüzeyinden ayrılmış gaz kütleleri halinde meydana gelmiş oldukları sonucuna varmıştır. İddiasına göre bu yıldızın yaklaşması, güneş yüzeyi üzerinde dalgalar meydana getirmiş ve sonunda büyüyen bu dalgaların etkisiyle bütün güneş ince bir gaz lifi (filament) halinde uzaya akmıştır. Bu ince gaz akıntısı parçalanmış ve bu parçalar yavaş yavaş soğuyarak gezegenler halinde yoğunlaşmışlardır.

Sir James Jeans'ın bu teorisi çeyrek asırdan fazla bir zaman yaşamış fakat son on yıl içinde, yer kürenin ve diğer gezegenlerin güneşten ayrıldığını bile kabul etmeyen, tamamiyle devrimci bir görüşün tesiriyle değerini kaybetmiştir. Cambridge'li iki bilim adamı R.A. Lyttleton ve Fred Hoyle'nun ortaya attıkları bilinmeyen bir yıldızın atomik parçalanması (atomic disrup-tion) teorisi bu yeni düşünce tarzına bir örnektir.

Lyttleton ve Hoyle, Jeans'ın teorisine H.N. Russell tarafından yapılan itirazı genişleterek işe başlamışlardır. Bu itirazında Russell eğer teori doğru olsaydı, gezegenlerin güneş etrafında güneşe şimdiki-lerden çok daha yakın olan yörüngeler üzerinde dolaşmaları gerektiğini söylüyordu. Bu itirazın yanı sıra gezegenlerin, normal olarak güneşte bulunanlardan çok farklı malzemelerden meydana geldiği de anlaşıldı. Yahut başka bir deyimle, yer küreyi meydana getiren malzemelerin kaynağının güneş olması çok uzak bir ihtimal gibi görüldü.

Lyttleton ve Hoyle tarafından ortaya atılan teori kısaca şöyledir. Güneş, çift yıldız (double star) veya ikili sistem '(binary system) diye

bilinen şeyin bir kısmıdır. Gökteki yıldızların yarısı bu şekle uyar. Yani birbirlerinden çok uzakta oldukları için tek yıldızmış gibi görünmelerine rağmen hakikatte birbirleri etrafında dönen yıldız çiftleridir, âdeta bir salonda dansetmekte olan çiftlerdir ki, sonsuz bir tabii dönüşler serisine devam etmektedirler. Teoriye göre bu ikili sistemde güneşin eşi astronomların (Supernova) dedikleri cinsten bir yıldızdır. Supernovalar - sebebi burada bizi ilgilendirmez - içlerindeki atomik patlamalar yüzünden şiddetle parçalanmağa hazır yıldızlardır. Böyle bir patlama olduğu zaman akkor (incandescent) halinde son derece parlak ve büyük bir gaz bulutu saatte bir kaç milyon mil hızla fırlar ve bunun geri tepme etkisiyle geride kalan yıldız çekirdeği de uzayın derinliklerine doğru ateşlenmiş kozmik bir top mermisi gibi, yol almaya başlar. Fakat patlama sonucunda ortaya çıkan gazlar oldukları yerde kalırlar ve eğer bunlar eş yıldızın - burada güneş - çekimine tutulurlarsa halka şeklinde bir gaz kütlesi meydana getirirler ve bu halkanın yoğunlaşmasından da gezegenler teşekkül eder.

Bu, güneşin menşei hakkındaki en son teorilerden biridir, lakin problem henüz çözülmüş olmaktan çok uzaktır. Güvenle, sadece şunlar söylenebilir. Yer küre ve diğer gezegenler muhtemelen aynı zamanda meydana gelmişlerdir. Yer küre bir zamanlar gaz halinde bulunmuş ve bugünkü görünüşünü uzun müddet devam eden bir büzülme devresi sonunda almıştır. Ve bildiğimiz kadarı, güneş sisteminin, üzerinde hayat olan tek gezegenidir. Şimdi artık bütün bu faktörleri gözönünde bulundurarak bilimden, bize yer kürenin tabiatını ve gelişmesi yollarını anlatmasını isteyebiliriz.

Gelecek yazı : Arzın Mimarisi.